

henk tromps anti-kommunisme is los zand

Jules de Leeuwe

Besproken wordt: *Ein fester burg ist der diamat* (de taalfout in deze titel is niet voor mijn rekening), zijnde Henk Tromp's uiteenzetting naar aanleiding van J.de Leeuwe, *Marxisme in de Culturele Antropologie*, Assen, 1976. Tromp's beschouwing staat in het *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, jaargang 1976, blz.114-118.

H.Tromp's hierboven vermelde recensie is vrijwel in z'n geheel: onbewezen bewering, foute redenering en feitelijke onjuistheid. Om niet te vervallen in de werkwijze van H.Tromp vereist het daareven gezegde argumentatie en kan ik het niet geheel zonder citaten stellen. Aangezien laster ontzenuwen soms meer uitvoerigheid vergt dan laster lanceren, gaat dit ruimte kosten aan het *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, want ik leen me niet tot een welles-nietes-"diskussie".

1. Daar waar Tromp in zijn recensie zelfs niet p o o g t aan te tonen wat hij schrijft, kan ik volstaan met op dit feit te wijzen: De Leeuwe definieert slordig, propt zaken op zijn rommelzolder, voert een reeks begrippen plompverloren in en zijn boek is slecht geschreven en onsamenvattend (blz.115, 116, 117). Zo Tromp hier ergens gelijk mocht hebben - en alleen een dogmaticus zou dit van tevoren willen ontkennen, nietwaar? - dan blijkt het niet uit zijn stukje.

2. Het voordeel van de twijfel kan ik Tromp niet meer gunnen, waar hij onmiddellijk konstaterbaar fantaseert. Blz.114: De Leeuwe "... maakt ... duidelijk, dat marxisten 'fundamenteel het relatieve gelijk het sterkst aan hun zijde hebben' (p.54) ..." van mijn boekje. In werkelijkheid maak ik dit niet duidelijk en beweer of probeer dat ook niet maar schrijf, dat marxisten "... menen (evenals trouwens menig ander) dat zij over het algemeen en in elk geval fundamenteel het relatieve gelijk het sterkst aan hun zijde hebben." Blz.115 van de recensie: "Met de monotonie van een pick-up-naald die in een groef blijft steken herhaalt De Leeuwe keer op keer, dat we bij het antropologisch onderzoek 'dialectisch materialistisch moeten starten' ..." In werkelijkheid neem ik

op de betrokken bladzij van mijn boekje afstand en zeg: "... aldus de marxistisch-leninistische theorie, steunend op historische ervaring. Indien die theorie juist is, krijgen ook cultureel-antropologen daarmee een principiële vingerwijzing". (Blz.40 van mijn boekje) Enz.

Uit de reeks van Tromp's fantasieën vermeld ik er nog één en waag dan een voorlopige konklusie. Blz.116 van zijn recensie. De Leeuwe meent: "Al deze theorieën zijn niet-marxistisch-leninistisch en daarom fout". Volgens Tromp heb ik ter plaatse a) geen betoog trachten te voeren; b) keur ik theorieën af, omdat ze niet marxistisch-leninistisch zijn. In werkelijkheid voer ik op de blz. 77-82 argumenten aan waar Tromp niet op ingaat en schrijf ik met betrekking tot niet-marxistisch-leninistische opvattingen o.m. het volgende: "Dialectisch-materialistische kritiek op niet-dialectisch-materialistische aanpak ... houdt niet in - het lijkt nodig dit nog eens te onderstrepen - dat bij voorbaat of bij wijze van slotsom iedere niet-dialectisch-materialist voor gek wordt verklaard of geacht wordt in wetenschappelijk, politiek en ander opzicht louter onzinnige of boze dingen te doen." (p.77). Bij deze voorbeelden van uit het verband gerukt respektievelijk vals citeren door Tromp is het mij er niet om begonnen, of hetgeen ik in mijn boekje aanvoer, met sukses betreden kan worden: de zaak is, dat Tromp hier nalaat enigerlei tegenargument te berde te brengen maar in plaats daarvan insinueert, dat de door hem gekritiseerde auteur een geestdrijver is die bij voortdoring uitgaat van wat te bewijzen of aannemelijk te maken is. Aangezien De Leeuwe Barbertye stukgesneden en ingezouten heeft, moet hij hangen.

3. Een andere kwalijke categorie in het kader van Tromps recensiepraktijken vormen onjuistheden waarbij hij (al dan niet verkeerdt citerend) wel enig betoog probeert te voeren. Op blz.114 van zijn uiteenzetting stelt Tromp, dat een schrijver over "het marxisme in de culturele antropologie" een gedegen kennis zou behoren te hebben van "verschillende marxistische en antropologische stromingen", de belangrijkste ideeën hiervan helder naar de lezer moet overbrengen en daarbij denkbeelden die hij afwijst, niet mag verdraaien, maar ze op hun verdiensten dient te beoordelen.

De recensent behoeft naar mijn mening deze stellingen - die mij juist voorkomen en die meer dan eens tevoren door anderen zijn bekeken - niet ter plekke nog eens te versterken. Tromp's volgende stap acht ik evenwel onzinnelijk. Hij stelt - en dat is als *inleiding* tot een verder betoog weliswaar gerechtvaardigd -: De Leeuwe mist al deze eigenschappen. Nergens in die recensie voert hij er evenwel ook maar één feitelijk bewijs (en dan uiteraard in de vorm van voorbeelden) bij aan. Hij beweert, dat ik catecheseer. Hij beweert wat ik hierboven onder punt 1 al heb vermeld. Hij beweert, dat mijn definitieburcht slecht in elkaar zit. En hij beweert wat ik onder punt 2 hierboven heb aangehaald.

In drie gevallen (zie hieronder sub 4) zet hij het betoog w e l voort en kan wat dit betreft het verwijt van onzindelijkheid hem niet treffen, maar hij gaat (zie nogmaals 4) daarbij op andere wijze twee keer geheel en één keer gedeeltelijk in de fout.

Maar alvorens dit iets uit te diepen een tweede staaltje van wat ik voor demagogie houd. Tromp zegt: iemand die een boek schrijft over marxisme in de culturele antropologie, moet aantonen, liefst door probleemsgewijs te werk te gaan, dat marxisten of juist niet-marxistentelkens de sterkste verklaring bieden.

Hierover zeg ik: ten eerste is in een boekje als het mijne - ik was gebonden aan een maximum-aantal woorden - op z'n best een beknopt en voorlopig betoog met veel verwijzingen mogelijk. Naar zo'n betoog heb ik gestreefd. Ten tweede - en hier toont Tromp zich voor de zoveelste maal benepen - heb ik dat *benadrukt*. Dat laat onze recensent maar liefst weg en verwijt mij vervolgens dat ik geen handboek heb geleverd.

Op blz. X schrijf ik: "Op sommige ... vraagstukken gaan we wat uitvoeriger in. Ten aanzien van andere - misschien niet minder belangrijke problemen - beperken we ons tot korte samenvattingen". Tromp wil "verschillende marxistische ... stromingen" aan de orde gesteld zien. (Daarover zo dadelijk nog onder punt 5.)

Aan de marxologie van L.Krader - een aanhanger althans bewonderaar van K.Korsch - heb ik ruim drie pagina's kunnen wijden, waarover Tromp op alle manieren zijgt. (Wat niet in zijn recensiekraam past, negeert hij.) Ik ga in hoofdstuk V vrij uitvoerig in op kritiek die - op grond van materiaal, door *marxisten en niet-marxisten* verzameld - valt uit te brengen op een aantal stellingen in Engels' *De oorsprong van het gezin*.. . Ook Engels' zelfkritiek - mede naar aanleiding van hetgeen niet-marxisten hebben ontdekt - blijft in mijn boekje niet onvermeld. (Blz.IX, X.) In Tromp's recensie blijft *dat* wel onvermeld. Ik moet immers uit de bus komen als onverbeterlijke sjablonen-neuker en marxomaan, nietwaar?

Op blz.55 meld ik ten aanzien van opvattingen die met het marxisme-leninisme in botsing komen: "Ik noem standpunten als die van L.Trotsky en zijn aanhangers, voorts K.Korsch (zie hfdst.II hierboven) en zogeheten neo-marxisten als H.Marcuse. Het is mij niet mogelijk in dit boekje ter zake een uitvoerige discussiebijdrage te leveren, want de ruimte belet dit: de lezer bestudere werken van genoemde auteurs." En Tromp mij maar aanwrijven dat ik de lezer niet de kans geef om zelf te denken. Tromp op blz.115: De Leeuwe "... geeft ... niet aan hoe een diamat antwoord luidt op de problemen die Benedict en Mead zich stelden". (Ter informatie van sommige lezers: 'diamat' is een in Nederland en heden ten dage ook bij dialektisch-materialisten elders in vakliteratuur of dagelijks spraakgebruik nauwelijks voorkomende afkorting voor dialektisch-materialisme, behorend bij het beeld dat Tromp c.s. zich van kommunisten scheppen.) Tromp heeft pech. In weerwil van de weinige ruimte

die ik had, ben ik nu juist wél ingegaan op dialektisch-materialistisch gebruik van materiaal, verzameld door M.Mead; dit gebruik van het materiaal maakt in casu Mead's verlegenheids-hypothese aangaande "primaire keuze" overbodig. Ik doel op de passage waarin ik Naroll's definitie van "kultuurdragende eenheid" onder de loep neem (blz.49-53 van mijn boekje). Blz.115 van Tromp's stuk: De Leeuwe "... verzandt in een kritiek op Chodak die het marxisme bij de evolutietheorieën had ingedeeld. Wat niet mag van De Leeuwe". Alweer mis van Tromp. Zou hij nu echt niet hebben gemerkt, dat mijn voornaamste kritiek op Chodak is (blz.57/58 van mijn boekje) - naast en boven mijn kritiek dat Chodak revolutie en evolutie, marxisme en reformisme dooreenhaspelt - Chodaks indeling van het marxisme bij de onwetenschappelijke geloofsverschijnselen? Dat heeft Chodak gemeen met Lenski en met Tromp, zodra laatstgenoemde aan marxisme-leninisme denkt. Tromp op blz.116: "De cultureel materialist Harris wordt uitsluitend aangehaald om hem politiek te kunnen critiseren." De Leeuwe op blz.78: "Van het *cultureel materialisme* valt goeds te zeggen, voorzover het niet blijft steken in anti-dialectiek en reductie van de materiële invloeden tot louter milieu-factoren. (M.Harris 1968; 1968 a: 519/20, 529 vv. O.Akhmanova 1968: 520; J.de Leeuwe 1974a: 106/7."

4. Op blz.115, laatste alinea, tracht Tromp te bewijzen, dat het "marxistisch cliché" (regel 17 v.o.), dat ik op mijn "rommelzolder" (regel 1/2 v.o.) heb liggen en dat de dialektische eenheid van economische basis en ideologische bovenbouw betreft, een zootje defekt ongeregeld is, want - zo betoogt Tromp - De Leeuwe stelt enerzijds, dat de "wetenschap en zijn toepassingen" in de bovenbouw thuishoren en anderzijds, dat "de mensen met hun kennis en kunde" de voornaamste produktiekracht zijn en aldus aan de basis ten grondslag liggen. In het voorbijgaan deel ik mee, dat Tromp nog gauw even vals citeert: "daaruit voortvloeiende bovenbouw" in plaats van "in hoofdzaak daaruit voortvloeiende bovenbouw". De vermeende inkonsekventie die Tromp hier triomfantelijk uitspelt, zou door een goed geïnformeerde en beter lezende recensent als niet bestaand zijn onderkend. Laat ik mogen opmerken, dat ik voor de kritiek "was het niet wenselijk geweest, dit wat omstandiger uit te leggen?" gevoelig ben. Maar aan dit soort opbouwende kritiek komt een figuur als Tromp niet toe. Over de zaak zelf: de mensen hadden al kennis en kunde, *voordat* er zo iets als bewuste en gerichte en daarmee in dit geval stelselmatige, betrekkelijk verzelfstandigde ervaringswetenschap bestond, zoals onder meer wordt betoogd in het *Philosophisches Wörterbuch* van Klaus en Buhr. Anderzijds heeft in onze tijd de wetenschap de neiging, voor zover toegepast in de produktie, *tevens* tot direkte produktiekracht uit te groeien. (Ibid.) "Wetenschap en zijn toepassingen met een doelbewuste of onopzettelijke strekking" - Tromp heeft hier korrekt geciteerd - is een eenheid van tegengelen, waarbij het empirisch,

getoetst aspekt door klassen met tegengestelde belangen wordt gebruikt, met name op natuurwetenschappelijk terrein, maar waarbij anderzijds zowel in de keuze van onderwerpen als in de fundamentele verklaringspogingen, vooral in de maatschappijwetenschappen "die ideologische Momente bereits in der Erklärung der Tatsachen, d.h. in der Theorie selbst zum Ausdruck kommen". Uiteraard behoren bovenstaande beweringen van geval tot geval en van wetenschap tot wetenschap steeds te worden hertoetst.

Tromp's kritische passage over Japan ter weerlegging van mijn stelling dat in het verleden feodale maatschappijen "zonder uitzondering" aan hun eind zijn gekomen door een burgerlijke revolutie, gewapender hand beslecht door het werkende volk (recensie blz.116 bovenaan) is ten dele juist, want in Japan werd in de 19e eeuw de burgerlijke revolutie enerzijds niet uitsluitend door het werkende volk uitgevochten en ook niet geheel voltooid, althans zo zien het hedendaagse marxistische historici o.m. in de Sowjet Unie. (J.M.Shukow, hoofdred. *Weltgeschichte*, Band 6, 1969, blz.481-483.) Deze auteurs verstrekken met name ook feiten en cijfers aangaande omvangrijke boerenopstanden die in de 19e eeuw de omwenteling naderbij hebben gebracht en zij bestrijden de mening dat de ingreep van 1867/68 allereerst een van bovenaf mogelijk proces is geweest. Moeten zij noodzakelijkerwijze gelijk hebben? Geenszins. Maar wat doet Tromp? Hij zegt n i e t "Er is discussie over de kwestie, of de vestiging van het kapitalisme in Japan een voltooid burgerlijke revolutie is geweest dan wel een oplegging van bovenaf." Neen. Tromp w e e t het allemaal veel zekerder dan ik bijvoorbeeld. Barrington Moore en Norman beschrijven het als een "modernisering van bovenaf" en dan *is* het zo. Ik kom nu aan de naar mijn mening voor Tromp pijnlijkste passage in zijn stuk, n.l. waar hij zijn lezers tracht te verkopen, dat ik Kathleen Gough's stellingneming ten opzichte van Köbben in *Current Anthropology* no.1 (niet no.4), 1971 verwrongen zou hebben weergegeven. De zaak is, dat Kathleen Gough Köbben daar bij het leven bestrijdt, terwijl Tromp het door middel van een uit zijn samengang gerukt citaat voorstelt, alsof Gough en Köbben het in hoofdzaak feitelijk eens zijn. De zaak waar het over gaat, is een fundamentele aangelegenheid in de ideologische klassenstrijd tussen marxisten en antikomunisten. Zou men hier anders verwachten?

In mijn boekje (blz.70, regel 6) verwijs ik voor Kathleen Gough's betoog naar de bladzijden 84 en volgende. Tromp plukt een citaat van blz.87 en laat de rest buiten beschouwing. Dat Köbben erkent, dat o.m. antropologen hoe dan ook politiek beïnvloed (kunnen) zijn, is door niemand weersproken, niet door Gough en ook niet door mij. Als hij stelt, dat tengevolge van politieke stellingneming (of door welke andere oorzaak) feiten met name ook in het wetenschappelijk onderzoek, n i e t vertekend en/of vervalst mogen worden, dan zijn zij die zich op het marxisme oriënteren, het al weer eens met Köbben, inclusief Gough. Het punt is, dat Köbben het volgens Gough blijktens zijn

betoog onmogelijk acht dat aan de eis van niet-vertekening enz. nog voldaan kan worden, indien een onderzoeker zijn wetenschappelijke activiteit bewust in dienst stelt van zijn klassestrijd. Wat dit betreft gaat Köbben o.a. Kleijn, Frank, Gjessing en Gough te lijf (*Current Anthropology*, 1, 1971, p. 83/4) impliciet beweerende, dat zij "make anthropology subservient to their political *parti pris* by renouncing the canons of empirical science". Köbben toont zich - ook naar mijn mening - blind voor de mogelijkheid, dat het prevaleren van enig klassestandpunt zou kunnen *bijdragen* tot de wetenschappelijkheid, zodat het burgerlijke of kleinburgerlijke klassestandpunt heden ten dage weliswaar tot antiwetenschappelijke vertekening leidt, maar het proletarische juist niet. Op blz. 84 en 85 voert Gough één lang betoog tegen Köbben's stellingneming, waarin zij o.m. zegt: "Köbben admits that value commitments affect the themes a social scientist chooses to study, the theorizing that leads to (verifiable) hypotheses, and the way he converts his findings into social actions. Yet, like Beals and Madigan, he implicitly relegates all this to the realm of 'bias' and argues that science itself is simple verification. I prefer Duerr's and Baran's concept of a social science that is frankly humanistic and emancipatory in its guiding interests to that of a limited empiricism whose practitioners confine themselves to statements of fact or of more or less proven hypotheses, 'the goals of such science (being) presupposed by the status quo'."

Tenslotte merk ik onder dit punt nog op, dat Tromp de bladzijden 33-38 van mijn boekje nauwelijik gelezen kan hebben, waarin ik positief positie kies voor wat betreft de kenschetsing van de despotenmaatschappij ("Aziatische produktiewijze") als een eigensoortige economische maatschappijformatie. Tromp zegt voor het gemak "De Leeuwe poneert bijvoorbeeld een historische ontwikkeling in 5 stappen van oer- naar heilcommunisme". Het betreft één van de spookbeelden van tegenstanders van marxisme-leninisme, het vijf-fazen schema. Als ik hier even wil afzien van Tromps elitaire anti-kommunistentoontje, dan zou hij toch op z'n minst dienen te erkennen, dat er na ampele onderzoeking en discussie geen vijf maar zes van die typen op soepele wijze worden onderscheiden en ingedeeld.

5. Laat ik zeer kort mogen wezen over Tromp's veronderstelling, dat het mijn bedoeling moet zijn geweest om te bewijzen, dat mijn oplossing van het vraagstuk van Galton - waarbij ik in mijn boekje naar de bron heb verwezen - *dankzij* een marxistisch uitgangspunt mogelijk was. De miserabele sektariër die Tromp in zijn recensie zelf toont te zijn, wil hij maar steeds van mij maken. Mijn formule voor dit vraagstuk van Galton had natuurlijk even goed door een niet- resp. anti-marxist opgesteld kunnen worden. Het punt is, dat ik tevens en bovenal heb gepoogd dit probleem van Galton - op marxistische grondslag, daarbij die grondslag ook hier empirisch toetsend - binnen de statistische methode en vervolgens de statistische aan-

pak binnen de kulturele antropologie tot zijn juiste proporties te herleiden. (Blz. 76 van mijn boekje.) Tenslotte nog wat over Tromp's "verschillende marxistische stromingen" die hij, althans uitvoerig behandeld, in mijn boekje miste. Ik kan mij niet onttrekken aan de indruk, dat Tromp mij veeleer kwalijk neemt, dat ik enigerlei door hem marxistisch geachte stroming *niet aanhang*. Zijn hoop of eis, dat ik dat ene boekje, dat een niet-kommunistisch georiënteerde uitgever nu eens - op advies van enkele van zijn redakturen - in zijn fonds gedooft, ga vullen met de bestrijding van het kommunisme, is niet reëel, maar Tromp is er wel boos om. Is hij zelf per saldo van oordeel, dat hij verfrissend of reinigend is opgetreden? Wie weet. Ik meen nog altijd, dat de enige overeenkomst tussen een nieuwe bezem en een slechte recensent is, dat beiden erom *vragen*, de vloer met ze aan te vegen.